

Titel: Remissvar SOU 2021:32
Dnr U2021/02459
Referens: Maths Isacson,
Svenska Arkivförbundet
Datum: 2021-09-13

Utbildningsdepartementet
Forskningspolitiska enheten
103 33 Stockholm

Betänkandet *Papper, poddar och ... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial*

Svenska Arkivförbundet är en intresse- och paraplyorganisation för alla med intresse för *enskilda arkiv*, det vill säga organisationer, föreningar, företag och nätverk utanför den offentliga förvaltningen. Arkivförbundet svarar här på delar av utredningen av betydelse för våra 150 medlemmar runt om i Sverige.

Arkivförbundet är i grunden positiv till utredarnas kritik av den gällande pliktexemplarslagen till vilken pliktmaterialförordningar och E-pliktlagen är kopplade. Gällande regelverk är inte anpassat till det nya medielandskapet eller senare årtiondens tillväxt av lärosäten. Ej heller till behoven vid landets enskilda arkiv som tar emot, bevarar och tillgängliggör skiftande typer av arkivmaterial för dagens och morgondagens medlemmar, forskare och allmänintresserade besökare.

Det svenska arkivväsendets decentraliserade struktur öppnar samtidigt för frågan vad ett demokratiskt samhälle kan och bör erbjuda sina medborgare. Utredningen föreslår en begränsning till två pliktexemplar av fysiska skrifter istället för som idag sju (varav många aldrig infogas i universitetens boksamlingar). Om utredningens förslag förverkligas följer att ett exemplar endast får läsas på KB i Stockholm medan det som förvaras i Lunds universitetsbibliotek får lånas in av andra godkända bibliotek. Det försvårar möjligheterna för människor utanför landets universitetsorter att tillgodogöra sig en betydande del av den litteratur som inte är åtkomlig via nätet. Detta har länge varit ett problem och försvinner inte med Open access. Visst kan böcker förvärvas av arkivinstitutioner, kommunbibliotek eller köpas privat. Med begränsade ekonomiska resurser är det svårt att tillgodose önskemål hos släkt-, förenings-, företags- och hembygdshistoriker.

Arkivförbundets föreslår därför att de fem pliktexemplaren inom *humaniora och samhällsvetenskap* som idag ska sändas till KB och som inte är tillgängliga på nätet, i framtiden istället distribueras via KB till fem länsbibliotek väl utspridda i landet. Vi förstår att det innebär merarbete och kostnader, för leverantörer och mottagare (något utredningen vill motverka med sitt förslag). Det är dock högst troligt att den digitalisering av handlingar som vi står inför, och som Arkivutredningen till stora delar blundar för, under en lång genomförandefas leder till ökade kostnader för bibliotek, arkiv, föreningar och företag. Befintliga resurser behövs för att gå i land med digitaliseringen varvid utrymmet för bokinköp sannolikt minskar rejält. Fördelen med Arkivförbundets förslag är att både akademiska forskare och ”amatörforskare” runt om i landet under en övergångsperiod får möjligheter att via tryckta skrifter tillgodogöra sig nya forskningsrön och populärvetenskapliga framställningar, till nytta både för bildning, egna studier och ett livslångt lärande. Men också som en motvikt mot ”fake news” och varjehanda konspirationsteorier. Svenska Arkivförbundets förslag bidrar till en förstärkning av demokratin. Hur förslaget konkret kan förverkligas har vi inget svar på, men en försöksverksamhet under 5–10 år som därefter utvärderas bör ingå.

Arkivförbundets andra synpunkt beaktar det som Arkivutredningen i sitt betänkande SOU 2019:58 föreslår, nämligen att arkivlagen ändras så att arkiven uttryckligen blir en del av vårt gemensamma kulturarv, vilket Arkivförbundet stödjer. Det kan samtidigt innebära att material som arkiven och deras medlemmar producerar i form av skrifter, medlemstidningar, Youtube-föreläsningar samt informationsblad omfattas av pliktlagen. Frågan är därför vad lagförslaget i SOU 2021:32 innebär för enskilda arkiv när det gäller leveransplikt samt krav och möjligheter att tillgängliggöra det som är arkiverat och som kommer att arkiveras.

För Svenska Arkivförbundet
Maths Isacson
Liz Gunnarsson
Kaisa Blank Nordmark